

Literatūra • menas • mokslas

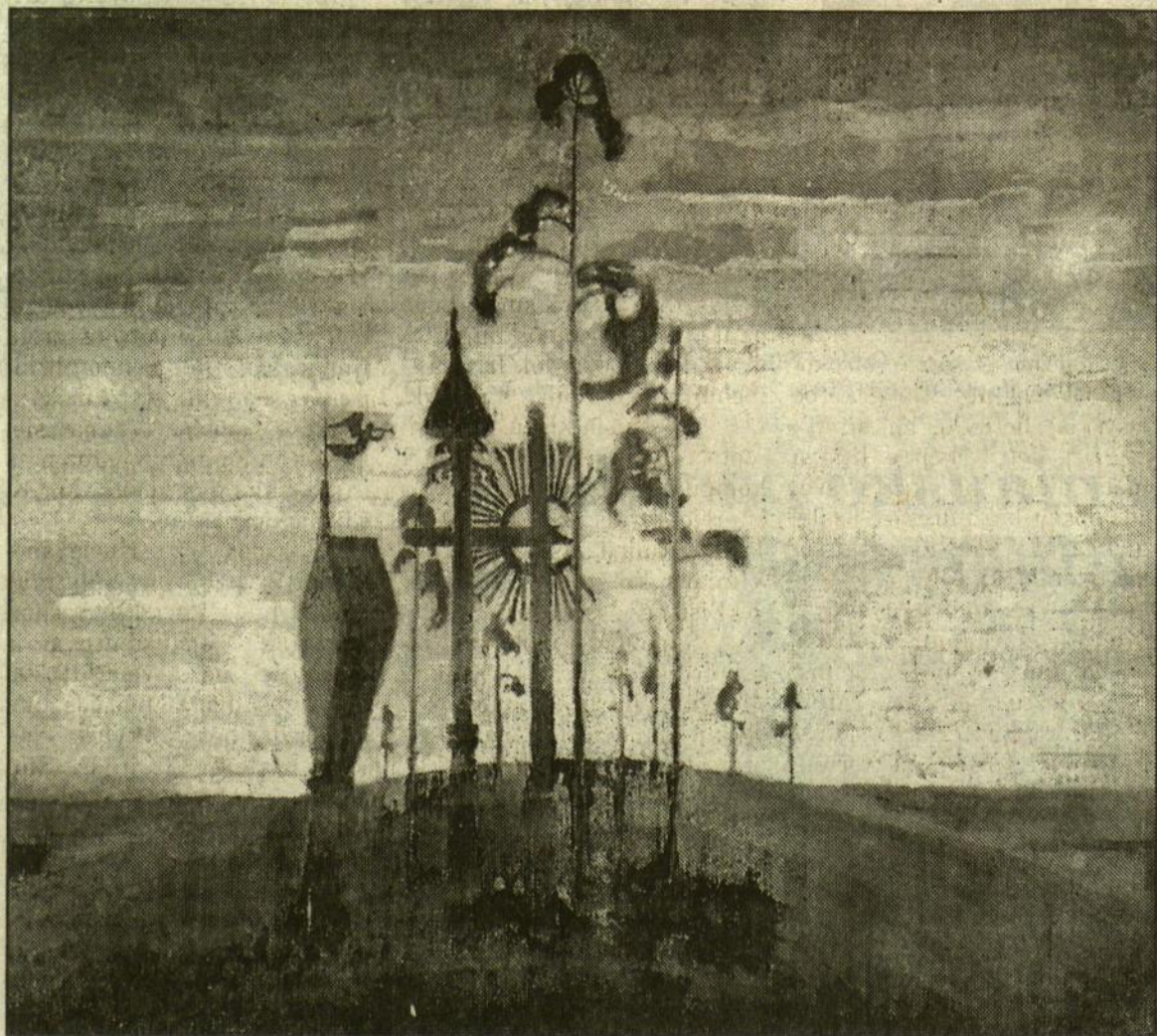
DRAUGAS — šeštadieninis priedas

2000 m. spalio 7 d.

Nr. 196 (36)

Saturday supplement October 7, 2000

No. 196 (36)

Mikalojus Konstantinas Čiurlionis. „Kapinių motyvas“. 1909.

Mintys apie Čiurlionį

Vytautas Landsbergis

Čiurlionis — tai vardas kaip muzika. Poetai randa jame įvaidį ir įkvėpimą, jie turbūt girdi upelio čiurlenimą. Tačiau Čiurlionio protėviai buvo dzūkai Curlukai arba Čiurliukai, o tai paukščio vardas.

Mikalojus Konstantinas Čiurlionis užaugo Dzūkijoje, ir Antanas Žmuidzinavičius vadino jį tikru dzūku. Buvo jautrus ir svajingas, pamilęs miškus ir paukščius, kurių kalbą suprato.

Tiesą sakant, ne visų ir ne visur. Iš Leipcigo jis rašė draugui, kad štai vaikščiojo po parką ir nesuprato paukščių, matyt, jie čirškia vokiškai. Lietuvoj tai visai kas kita. O dar prie Druskininkų! Tikri miškai, tikra upė plačiam slėny, languoti laukai, po kuriuos vėjas bastosi ir nevienodai kalbina — miežius vienaip šiurena, o grikius kitaip. Tik reikia išgirsti.

Kažkada jis įrašė dienoaraštyje tokius žodžius:

„O vėr š tų krantų, virš to mylimo Nemuno dangus toks skaidrus, švelnus, toks lietuviškas — žiūri žiūri ir negali atsiziūrėti. Tuomet širdis smarkiau pradeda plakti, o siela nudžiugus himną pradeda giedoti Tam, kuris tėvyne tau davė Lietuvą.“

O! ir graži gi ta mūsų Lietuva. Graži savo liūdnumu, graži paprastumu ir širdingumu. Nėra čia kalnų, debesų remiančių, nėra kaskadų užiančių; pažvelk tik aplink! — koks graudus paprastumas tame reginyje.

Laukas kaip didelis šilkinis kilimas su tamsiai ir šviesiai žaliais langeliais; per lauką juokingai vingiuoja kelias ir pranyksta kažkur grioviuose; palei kelią kryžius, o šalia jo beržas stovi ir verkia. Toli horizonte mėlynuoja miškas. Prisiartink prie jo, tai jis tau paslaptinę kūzdesių seną seną legendą apsakys arba

raudą graudžiai pradės ošti“. Tai buvo žmogus, kuris turėjo savo vietą pasaulyje, savo gimtąją žemę, ir tik joje gerai jautėsi.

O pasaulis vėrėsi be galo didelis. Jo masteliai svaigino, nelyginant žvaigždėmis pasidabinusi Amžinybė, kuri yra ir klausimas apie visko prasmę — ir apie žmogaus prasmę.

Vienas atsakymas buvo čia pat. Tai Lietuva, tai žmonės, vos tik atgavę spaudą ir pradinę mokyklą gimtąją kalbą; jie tokie vargšai, taip nieko neturi, kad mes privalom jiems ką nors duoti, turime rasti raktą. Tai Čiurlionio mintys laiškuose, kalbantys su Sofija Kymantaitė.

O kitas atsakymas vėl iš klausimo — ar tikrai tam esi, žmogau? Ar nenori pasakyti

visa, ką gali, ir sukurti, kaip Dievas, ką nors didinga ir stebuklinga?

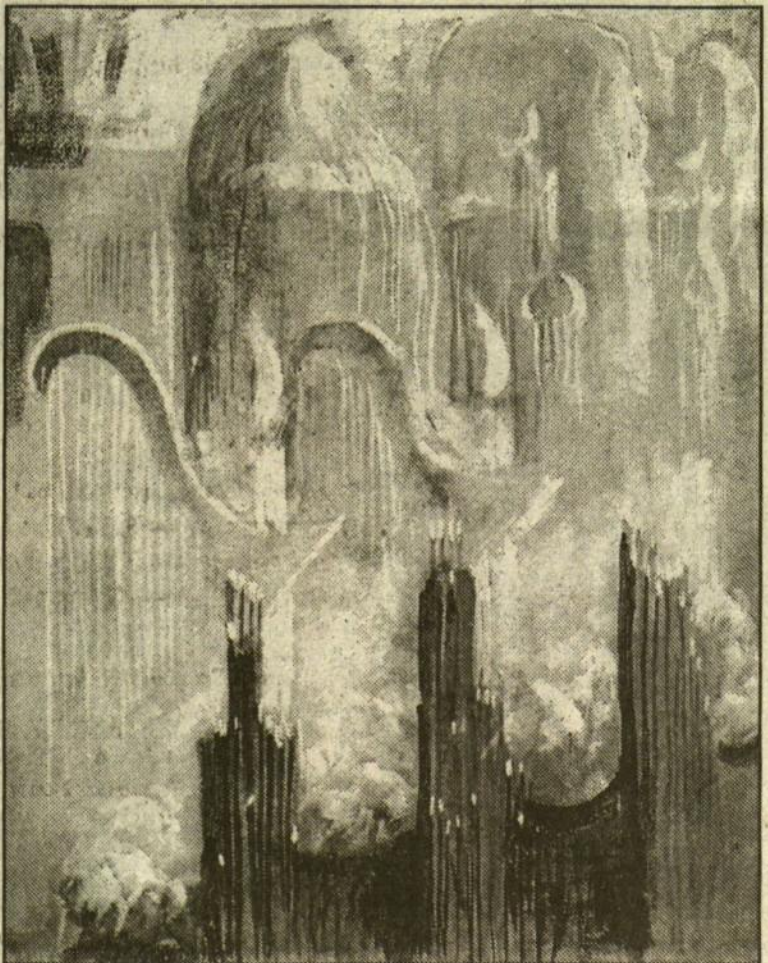
„Kur yra tiesa, Viešpatie? Jau einu, einu.“

Išdėstai prieš mane savo stebuklus ant rausvų kalnų viršūnių, ant pilkai žalsvų uolų — fantastiškų kaip užburtų karalietčių rūmai.

Arčiau einantieji aiškiai regė, bet tie, kurie prie upės arba lauke tebėra, kuomet jie išvyt tuos Tavo stebuklus? O tie, kurie nė iš miško dar neišėjo?“

Tai iš Čiurlionio poezijos, iš jo kūrinių apie begalinę žmonių procesiją.

Sunku gal įsivaizduoti, bet jis ėmė į rankas ginklą. Tai buvo vieną kartą, 1906 m. žiemą, kai reikėjo ginti vieno Latgalos miestelio žydus nuo „juodašimčių“ pogromo.

M.K. Čiurlionis. „Pasaulio sutvėrimas“. 1905.

1902.V.14

Aš mėgstu tylumą.
Bet šiandien
negaliu pakęsti jos:
atrodo —
sėlina tyloj kažkas.
Ir man baisu —
tyli naktis
tarytum didelė
baidyklė lėtai
lėtai alsuoja.
Plačiai atvertos
jos didžiulės
ir negyvos akys.
Jose —
abejingumo gelmės ir
paslaptis labai svarbi.

Praeitis kažin kur dingo.
Ateities dar nėra.
O dabartis —
didžiulė pauzė —
niekas.

Tamsi tyla.

1902.V.20

Be paliovos sruvena laikas.
Jisai atrodo
tartum simfonija,
kurią orkestras groja man.

Bet kažkas
trukdo jos klausytis.
Nesugaunu aš galbūt
labai gražios melodijos
ir ji pražus neįsigirsta:
jinai tik vieną kartą
grojama —
nes ji yra gyvenimas.

1902.V.20

Nejau gyvenimas
yra dvilypis —
tik žodžiuose kilnus:

Architektas Vladas Zubovas, po daugelio metų tapęs jau seniai mirusio Čiurlionio žentu, buvo atvestas supažindinti su dėde Povilu Čiurlioniu. Dėdė Povilas ilgai ir įdėmiai žiūrėjęs jam į akis, šio to kalbėjęs, padarė išvadą: „Gerai. Žmogus.“

Matyt, galejo būti ir kitokia išvada. O tą patį Povilioką laiškais iš Leipcigo (dabar jau beveik prieš šimtą metų) auklėjo vyresnysis brolis Mikalojus Konstantinas.

„Sakai, jei nebūsi žmogumi, tai kirminu būti nenori. Labai gražu, bet kas, Tavo manymu, yra žmogus, jeigu Tu juo esi? (...) Aš visuomet troškau, kad būtum žmogus toks, kaip aš suprantu, tai yra, žmogus, kuris viską jaučia, supranta ir siekia tiesos, gerio ir grožio. Visa tai turi su kaupu, vadinasi, esi žmogus. Ir jei manęs kas paklaus, kas yra mano brolis, tai visuomet didžiulė atakysiu: 'Mano brolis yra žmogus'. Nori gal pasakyti, kad norėtum būti žmoniškas labai naudingas, daryti daug gero ir taip toliau. O aš Tau į tai atsakysiu, kad Tu tuo nesirūpink. Ne tik tai tie, kurie turi milijonus, ir ne tik tai tie, kurie milžinais vadinami, daro gera kitiems. 'Žmogus', gyvendamas tarp žmonių, visuomet daro gera, ir niekuomet jo gyvenimas neuveina niekais, net tuomet, kai žmonių akyse jis yra 'niekas'. Nes turbūt sutiksi su tuo, kad kartais geras, palankus žodis daugiau padaro gero, negu vežimas aukso; šiltas nuoširdus žvilgsnis —

mes viena kalbame,
o kita darome —

Kodėl negalime gyventi
vien kilnų gyvenimą?

Aš noriu jį gyventi,
bet nemoku.
Daryti gera noriu,
o nežinau, kad gėris.
Jaučiu, kad klystu,
tačiau esu per silpnas.

Nejau gyvenimas
yra tikrai alga,
namai ir sotus valgis,
tik rūbai gražūs,
nuobodūs pažįstami ir
jų banalus plepalai?

Nejaugi visa tai
yra gyvenimas — — —

1902.V.26

Nepagaunamieji pinigai!
Kiek daug jų
pasaulyje margam.
Jie vartosi
storose piniginėse
ir bankų seifuose.
O mano kišenėje
(kur jie taip reikalingi)
jų nėra...
O gal gerai,
kad nėra...

1908.IV.4

Tyliai vakaras
uždega žvaigždes ir
nusilenkia nakčiai,
kuri ateina
didelė, tyli, žavinga.

Koks stebuklingas
buvo rytas! Kaip
buvo nuostabu

daugiau negu trys mechanikos
tomai“.

Tapęs menininku ir visuomenės veikėju, o visad išlaikęs savitą filosofinį ir humanistinį požiūrį į gyvenimą bei vertybes, Čiurlionis dažnai krintosi, kad negali savęs visiškai išreikšti.

„Žodžiai tokie kieti, sausi“, guodėsi jis laiške; „paveikslai kabo ant sienos kaip sąžinės priekaištai“, neva bylodami autoriui apie jo braižo šiurkštumą, nesugebėjimą rasti dar švelnesnių atspalvių. Kai dailininkas K. Somovas Peterburge pagyrė Čiurlionį, kad priartėjęs prie žemės, esą, dabar jo paveikslai suprantamesni negu pernai, — Čiurlionis iš karto nutarė: „esu kiaulė ir pyksiu ant savęs, kol vėl nutapsiu ką nors gera“.

Lietuvių dailės parodoje Vilniuje, kur Čiurlionis dalyvavo ir pats jas rengdamas, matė, kad „gal tik vienas kitas ką nors pajuto, suprato“. O būtent — pajuto. Nes ir savo tėvui Mikalojus Konstantinas yra pasakęs: „kas prieis prie mano paveikslų ir pajus kilusią jausmo bangą, tas jau nepasitrauks“.

Čiurlionis yra tylus mokytojas. Jau šimtą metų jis moko mus žmoniškumo, jautrumo, atvirumo. Moko gėrėtis pasauliu, kuris yra gražus, nors kartais ir baisus. (Tai vėl Čiurlionio posakis.) Nesam geri mokiniai, o būtume jau nuspėję gyventi žmoniškiau. Bet ne viskas blogai, nes Čiurlionis yra su mumis.

Kalba, minint 125-ąsias M. K. Čiurlionio gimimo metines, Vilnius, 2000-09-22

M.K. Čiurlionis. „Saulė eina Mergelės ženklą“. Iš ciklo „Zodiakas“. 1906.

galvot apie tave,
išsižiūrėjus į tolimą
gimstančių šviesą ...

Ar tu girdi
tą tylumą,
kuri dabar
mane apgaubia?
Tik medžių siluetai
ir tyla ...
Ir tu ...

1908.IV.14

Vaizduotės mano
tamsūs debesys
pakilo aukštyn
į šviesų dangų,
mesdami šešėlių.

Mačiau aplink pavasarį,
kai medžiai
uždegė žiedų sietykus ir
prasidėjo rytmečio tylaus
didžioji šventė.

Aš būčiau daug kalbėjęs,
mylimoji mano,
tačiau tie debesys
apniaukė visą dangų
ir aš tylėjau.

Leisk man akis paslėpti
tavo delnuose
ir nematyti debesų,
man nuo kaktos pakylančių.

Žodžiai prieš saulėlydį

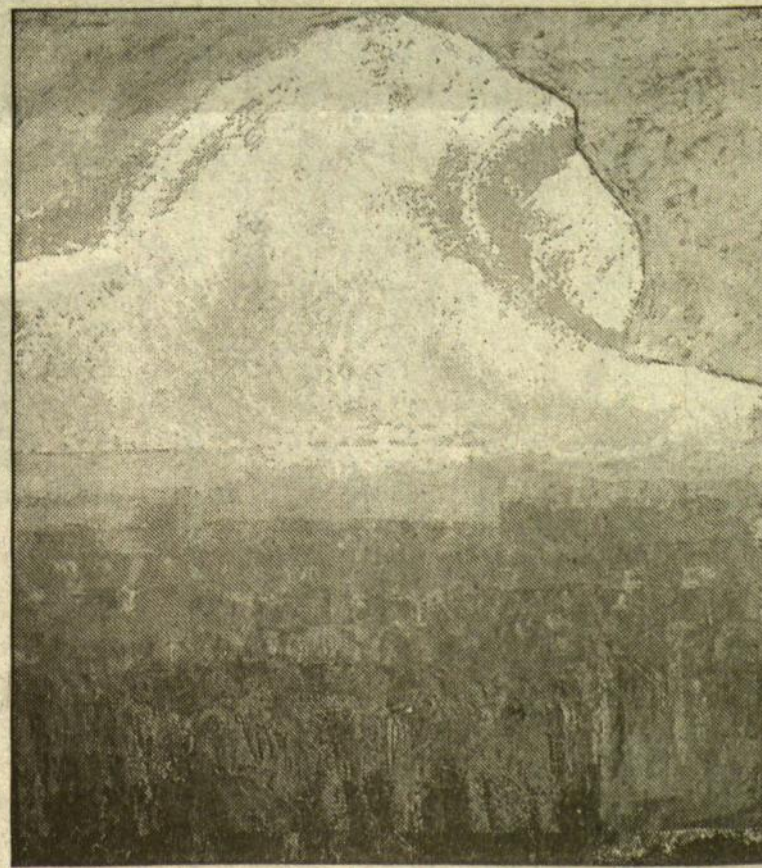
Vertė J. V. Nistelis

M.K. ČIURLIONIO
JUBILIEJAUS FESTIVALISČIURLIONIO KVARTETO
KONCERTAS

M. K. Čiurlionio poezija ir laišškai bus skaitomi Čiurlionio festivalio Čikagoje metu. Angliškai M. K. Čiurlionio eiles ir laiškus aktorė Audrė Budrytė skaitys lapkričio 1 d., trečiadienį, 7 val.v. Čikagos Kultūros centre (78 E. Washington Str.).

Lapkričio 4 d., šeštadienį, 7 val.v. Jaunimo centre vyks vaidinimas pagal M. K. Čiurlionio ir S. Kymantaitės-Čiurlionienės laiškus, režisuos Audrė Budrytė, dalyvaus Richardas Sokas.

Baigiantis X tarptautiniam styginių kvartetų festivaliui, rugsėjo 29 d. paskutinį koncertą atliko Čiurlionio kvartetas, kurį sudaro Jonas Tankevičius, Darius Dikšaitis, Aloyzas Grizas ir Saulius Lipčius, kartu su arfininke iš Vokietijos Florense Sitruk. Kvartetas jau tris dešimtmečius žavi klausytojus ypatinga grojimo kokybe. Šiemet kvartetas išleido kelias kompaktines plokšteles, kurių viena skiria ma M.K. Čiurlionio gimimo 125-osioms metinėms. (Elta)

M.K. Čiurlionis. „Kalnas“. 1906.

Kas atlikta, tebūna atlikta

Pokalbis su rašytoju Vytautu Volertu jo naujausios knygos *Meilė žolei* išleidimo proga.

— Mielasis Rašytojau, tradiciškai norėčiau pradėti nuo klausimų apie pačią pradžią. Kada pirmąsyk pajutote turintis kūrybinių galių? Kas pastūmėjo kūrybon? Kada parašėte savo pirmąjį kūrinį? Kas buvo pirmasis Jūsų kūrybos vertintojas?

— Nemanau, kad aš kada nors bučiau pajutęs „kūrybines galias“. Gal tai buvo tik pomėgis literatūrai. O tai įvyko gimnazijos ketvirtoje klasėje (Alytuje), kai literatūros teoriją dėstė Ona Birietaitė. Ji mokėjo patraukliai pademonstruoti įvairius grožinės literatūros kūrybos kelius. Per tų metų vasaros atostogas perskaičiau visus turėtus moksleivių laikraščius, kurių anksčiau net nepavartydavau, kreipiau didelį dėmesį į kūrybinių gabaliukų ir straipsnių autorius, domėjaisi turiniu. Tada ir „sudėliojau“ kelis savo pirmuosius eilėraščius, labai menkus. Grįžęs į penktąją klasę, literatūros būrelio susirinkime kažką paskaičiau. Globėjas mok. J. Šukys nepašepė, tad ir vryiausi likusius gimnazijos metus, mokytojų paskatintas, su rašyti mėgstamais draugais pasikalbėdamas (su Ambraziejumi Jonynu, Petru Petrausku, Antanu Jonynu ir kitais). *Ateity, Mokslo dienos* ir net *Lietuvos aide* bei *Jaunajame ūkininke* bendradarbiaudamas. Aštuntoje klasėje teko laimėti Lietuvos moksleiviams skelbtą straipsnio konkursą (pirmąją vietą) ir gauti 100 litų premiją.

— Iš ankstesnio pokalbio su Jumis žinau, kad, nors pašauktas būti rašytoju, pasirinkote visai ne meniską — matematiką, inžinieriaus — specialybę. Kas lėmė tokį apsisprendimą?

— Matematika man atrodė „meniškesnė“ už kai kuriuos kitus dėstomus dalykus. Ypač patraukdavo aukštesnės klasės įvairūs logiški įrodinėjimai ir formuliu išvedimai. Baigęs gimnaziją, kokio nors skatinancio pašaukimo nejaucia, tačiau girdėdavau, kad techniniai mokslai esą labai sunkūs. Tad ir nuėjau statybos studijuoti. Tiesa, tada kokiems nors rašinėjimams laiko jau nebuvo, tačiau kartas nuo karto bendradarbiaudavau katalikiškuose *Ūkininke* ir *Darbininke*. Karas ir maišatis Europoje išvedė iš Lietuvos, studijų dar nebai-

gus. Reikėjo narpliotis po įvairias gyvenimo kilpas, štai kodėl tik Amerikoje pirmąjį savo magistrą „užsidirbau“ matematikoje. Vėliau darbas elektronikoje paskatino kitiems dviems magistrams jau techninėje srityje, elektronikoje ir sistemų inžinerijoje. Mano kelias visą laiką buvo ribojamas laikrodžio, kurį galia laikyti ir draugu, ir priešu. Dirbau kaip inžinierius, vakarais dėsčiau kolegijoje matematiką, tad reikėjo kitus „užsiėmimus“ sudrausminti.

— Kaip gimta Jūsų kūriniai, novelės ir pasakojimai; iš kur dažniausiai ateina pati kūrinio idėja, pagrindinė mintis? Ar tuoj sėdatės ją užrašyti, ar dar kurį laiką (ir kaip ilgai) ją mintyse nešiojotės, brandinate?

— Kūrybinė „virtuvė“ atsirado tik po išėjimo į pensiją. Anksčiau nei jos, nei laiko neturėjau. Kur pakliuvo, ten rašiau, net ir automobiliu, prie raudonos šviesos sustojus. Užklupdavo įvairiausių minčių, naivių ir sunkiai įkandamų. Kadangi nebuvo laiko, labai ilgai ir kankinančiai prie jų nesustodavau. Jei kuri pati įsikabindavo, tarsi erkė, bandydavau ją atsikratyti ir ką nors apie ją tarti. O ką pasakiau — pasakiau. Esu nekantrus blizginimams (visose gyvenimo srityse toks buvau: „niezgrėbnas“ ir nepastabus, išskyrus tarnybas, kuriose labai daug reikėdavo tikslumo), stengiuosi darbų ar planų neužmesti, bet apie juos ilgai nešokinėju. Kas atlikta, tebūna atlikta Dievo garbei ar savo pražūčiai. Dabar, kai daugiau yra laiko, kai miegant nereikia galvoti apie kartais labai komplikuotas erdves komunikacijų problemas, turiu savo kambarį, kurį ir anksčiau turėjau, bet stigo laiko iki jo nusidanginti. Jame randu ramybės, šiek tiek patogaus darbui meto ir patogaus meto patiginimui. Ir dabar mano diena yra planuota, ir dabar suskamba nervai, jie reikalauja ne taip rikiuojasi, kaip numaciau, tačiau gyvenimas yra žymiai lengvesnis ir visiems mano pažįstamiems linkiu greičiau senti, kad pensijoje galėtų atsikvėpti.

— Jūsų grožinės kūrybos (taip pat ir *Meilės žolei*) temos — žmonių tarpusavio santykiai (meilė, šeima, draugystė), žmogiškosios vertybės, pasaulis vaiko, jaunolio ir vėliau suaugu-

sio žmogaus akimis, netikėti gyvenimo vingiai... Atrodo, Jūsų visai nevilioja „aštrios“ šiandieninės temos — šiuolaikinė skubanti Amerika, žmogus ir technika, kompiuteriai, profesinės aktualijos ir pan. Kodėl?

— „Aštrios“ šiuolaikinės temos gal todėl nevilioja, kad jų nesuprantu ir nemėgstu. Labai vertinu techninę pažangą ir kompiuterius, tačiau mane erzina amerikietiškas perdėjimas — kompiuteriai vaikams, kompiuteriai šeiminiškams, kompiuteriai seneliams ir lavonams... Šitokios isterikos negaliu suprasti ir prie jos priprasti.

— Žinau, kad rašote ne tik grožinius kūrinius (apsakymus, noveles, romanus), bet ir rašiatės kaip publicistas. Rašote *Draugui, Darbininkui*. Kas Jums yra publicistika, pa-lyginus su grožine kūryba?

— Visada įsijausdavau į aplinką. Jau Kaune vokiečių okupacijos metais su savo mokiniais gimnazijoje talkinau Kauno radiofonui. Parašydavau ir surežisuodavau „Tėvynės garsų“ ir „Vaikų kampeilio“ programas. Paruošiau vieną ir kitos po du pasirodymus. Vokietijoje bendradarbiau Augsburgėje leistame laikraštyje *Ziburiai*. Atvykęs į JAV, nuo 1949 m. rašau *Draugui*. Taigi jau truputis per pusę šimtmečio, kai jam padėdu. Rašiau Vytauto Dyvo, Vytauto Seirijo, Vytauto Prancinkaus slapyvardžiais ir savo tikrąja, pačia gražiausia pavarde. Nemazai padėjau *Aidui* ir *Lietuvių dienų* žurnalams, šiek tiek *Lietuvių enciklopedijai*. Daugokai prisidėjau prie *Laisvės* žurnalo, truputėlį prie *Darbininko* ir *Tėviškės žiburių*. Buvau minėtų žurnalų redakcinėse komisijose. Dabar turiu ryšio ir su Lietuvoje leidžiamais *Dienovidžiu* ir *XXI amžium*. Publicistika mane riša su aplinka, tarsi tampa jos pilnu nariu, gyvenau tarp žmonių ir su jais vienaip ar kitaip bendrauju. (O gal juos pykinu?)

— Kokie Jūsų kūriniai (grožiniai ir publicistiniai) artimiausiu metu žada pasirodyti spaudoje? Kokių kūrybinių planų ir sumanymų turite ateičiai?

— Šimet turėtų pasirodyti romanai *Baubonis*, leidžiamas *Dienovidžio* Lietuvoje.

Kalbėjosi D. Kairiūkštienė

Svečiai dail. R. Laniausko parodos atidarymo metu. Iš kairės: Nijolė Balčiūnienė, Irena Polikaitienė, Juozas Polikaitis, A. Šilgalis, Laima Šalčiuvienė, dail. Rimas Laniauskas, R. Šilgalienė, Jonas Šalčius.

Rimo Laniausko parodos atidarymas

Ižengus į antrąją šių metų rugsėjo pusę, šeštadienį, rugsėjo 16 d., jau prieš atidarymą Lietuvių dailės muziejuje, Pasaulio lietuvių centre, Lemonte, pradėjo rinktis meno mėgėjai, draugai, artimieji ir dailininko klevelandiško Rimo Laniausko parodos atidarymą. Tai po 15 metų pirmoji Rimo kūrybinių paroda.

Parodos atidarymo dalyvius sveikino žydinčios gėlės, padovanotos dailininko giminių ir draugų, o susirinkusieji džiaugėsi dailininko darbais, jų spalva, šviesa linija, gyvumu. Stebėjo žydinčias gėles, raminančius gamtovaizdžius, raibus miestus ir miestelius. Matė dailininko atkurtą tikrovę, liudijančią jo fantaziją. Penkiasdešimt keturių eksponuotų darbų apimtyje buvo: „Pasivaikščiojimas per laukus“, „Gėlės šokis“, „Gėlių simfonija“, „Lelijos“, „Tulpės“, „Gėlių puota“, „Pavasario šėšėliai“, „Vandens atspindys“, „Tvenkinio atspindys“, „Žemės bruožai“, „Gamtos bruožai“, „Nakties šviesos“, „Užmiesčio barakai“, „Floridos prielauka“, „Quinn's Isle, Maine“, „Saynes, Quebec“, „Lietuvos rūpintojėlis“, „Senamiesčio gatvė“ ir daug kitų.

Dalia Šlenienė, parodos organizatorė, atidarymui sukvietė dalyvius į pagrindinę eksponuojamų darbų salę.

Dail. Rimui Laniauskui iš jaunų stovyklavimo dienų Dainavoje artima Laima Šalčiuvienė supažindino parodos svečius su dailininku. Ji kalbėjo:

„Mus visus čia šį vakarą subūrė vienas žmogus — tikriausiai daugumai pažįstamas — dailininkas Rimas Laniauskas. Susirinkome pažiūrėti, pasigerėti, pasigrožėti jo kūryba. Kas gi tas Rimas Laniauskas?

Jis gimė Kaune, 1937 metų pavasarį — gal todėl jam taip prie širdies gėlės ir jų spalvos. Kaip daug kas Rimo kartos, karo (1944) metais su tėveliais pasitraukė iš Lietuvos. Iki 1949 metų gyveno Vokietijoje, kur lankė pradinę mokyklą. Tais metais emigravo į JAV; įstojo į aukštesniąją mokyklą. Idomiai papasakojo Rimas, paklaustas, kaip „papuolė“ į dailininkų gretas. Sakė, kad, būdamas gimnazijoje, nenorėjo savo laiko eikvoti „study hal“ — žinote, kur sėdi ir nieko neveiki — tai nusprendė tą jam skirtą laiką panaudoti kitaip: lankyti meno pamokas. Kaip tik šitų pamokų metu, Rimas pajuto palinkimą menui. Ne tik pats pajuto, bet jo gabumai buvo pastebėti meno mokytojo. Dar būdamas Benediktinų gimnazijoje, gavo sti-

pendiją lankyti Clevelando meno instituto šeštadieniais veikiančias pamokas. Baigęs gimnaziją, įstojo į Clevelando meno institutą, bet, pašauktas atlikti karinę prievolę, turėjo studijas dvejiems metams pertraukti.

Atlikus karinę prievolę, Rimas įstojo į Clevelando Cooper School of Art, kur jam buvo suteikta stipendija. Mokslus baigė 1963 m. Mokyklos baigimo proga suruoštoje parodoje už savo darbus gavo pirmą ir antrą vietą.

Baigęs mokslus, Rimas pradėjo dirbti American Greetings bendrovėje Cleveland, Ohio. Pradėjo nuo iliustratoriaus, vėliau paskirtas meno koordinatoriumi, o dar vėliau — direktoriumi. Išdirbęs 35 metus, išėjo į pensiją. Nuo jaunystės Rimas priklauso ateitininkų organizacijai.

Dailininkas Rimas Laniauskas dalyvavęs parodose su kitais kūrėjais, bet yra turėjęs ir personalinių parodų.

Pirmoji Rimo paroda suruošta privačioje galerijoje Cleveland mieste, tuojau po mokslo baigimo. Vėliau savo darbus eksponavęs: Butler Museum of American Art, Youngstown, Ohio, Exhibit VII, American Greetings Corp. (juried show), America Greetings Juried Traveling Show, New York Pan Am Building, Balzekas Museum of Lithuanian Culture, Art Gallery, Chicago, American Watercolor Society, New York, Ohio Watercolor Society, Driftwood & Circle Galleries, Cleveland, kitose lietuvių bei amerikiečių parodose.

Kalbėjaisi su Rimu apie Rimą — dailininką. Paklaustas, kiek metų buvo, kai pradėjo piešti, jis sakė, kad mėgo iš mažens, bet rimčiau pradėjo į šį savo palinkimą atkreipti dėmesį, būdamas gimnazijoje. (Iki šiai dienai su gimnazijos meno mokytoja dar palaiko

būna kaip kokie raminantys vaistai.

Rimas sako, išėjus į pensiją pasijuto, lyg akmuo nukrito nuo pečių: jis gali dabar kurti, tapyti ką nori: nuo kūrinio, kuris atspindi tikrovę, iki to, kuris visiškai abstraktus.

O kokias priemones naudoja savo kūrybai? Labiausiai naudoja akriliką. Retkarčiais naudojės akvarele, nors, sako, kad akriliką atskiedžia, kad atrodytų kaip akvarelė. Fotografuoja savo malonumui, nors kartais jas panaudoja, kaip pagrindą kūrybai. Kartais panaudoja eskizus; kitą kartą tapo grynai iš vaizduotės.

Kiek nuotaika reiškiasi, kaip motyvatorius? „Esu ūpo žmogus, — atsakė Rimas. Apie tai daug nekalbėjome. O kūryboje save išreikšti reikia jausmo, to vidinio pajutimo.

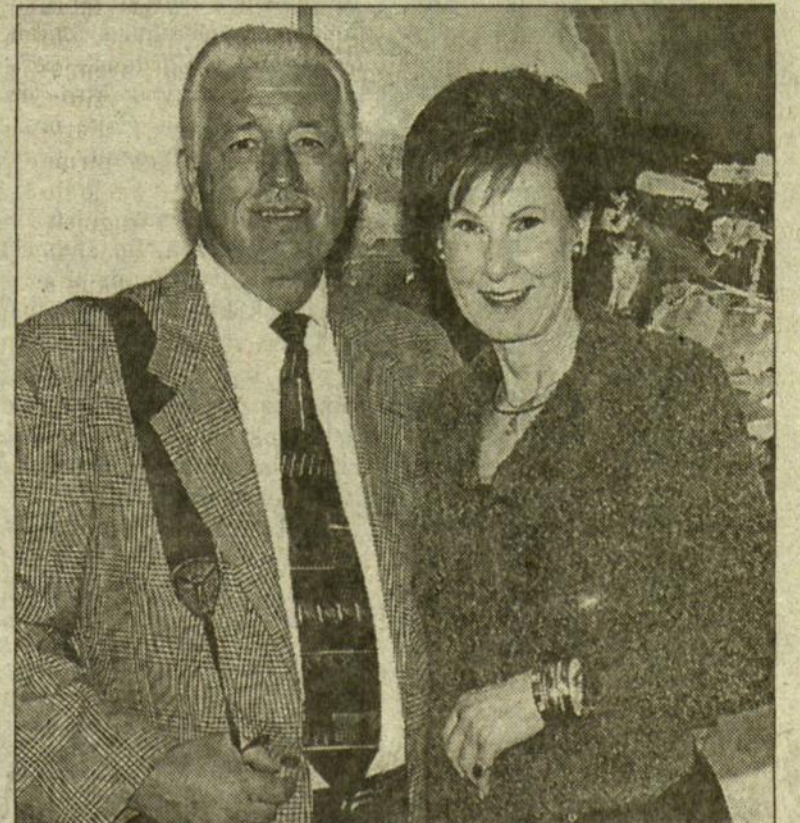
Atiū tau, Rimai, už progą susipažinti su Tavo kūryba ir per ją su Tavimi“.

Baigus L. Šalčiuvienės kalbėti, Rimas Laniauskas pats kreipėsi į dalyvius padėkos žodžiu. Padėką išreiškė tiems, kurie prisidėjo prie parodos apipavidalinimo: Daliai Šlenienui, Petriui Aleksai, Algiiui Janušui ir Laimai Trinkūnienai. Pasidalinęs žinutėmis apie save, kvietė apžiūrėti jo kūrinius, pabendrauti ir užkasti šeiminiškas Aldonos Šolienienės paruoštas vaisias.

Turbūt vienas ypatingesnių parodos momentų buvo tuojau po Rimo tartų žodžių, kada netikėtai dr. Algis Norvilas, Šiaurės Amerikos ateitininkų sendraugių valdybos pirmininkas, ateitininkų vardu pasveikino dailininką su jo nuostabią paroda: po Rimo griežto ir drausmingo ydovavimo stovyklose Dainavoje, „buvo malonu pamatyti šią švelnią jo pusę“.

Rimo Laniausko paroda tęsiasi iki spalio 7 dienos.

MLŠ

Dail. Rimas Laniauskas ir Rūta Augiūtė-Bialek Lietuvių dailės muziejuje, Lemonte, R. Laniausko kūrybinių parodos atidarymo metu.

Rašytojas V. Volertas (iš kairės), sūnus kun. V. Volertas ir B. Volertienė.

Dail. R. Laniausko parodos atidaryme. Iš kairės: E. Olšauskas, V. Olšauskas, E. Olšauskienė, R. Kuprienė, B. Laniauskienė, A. Laniauskas, dail. R. Laniauskas.

Filmininkas Jonas Mekas.

Jonui Mekui — antrasis Prancūzijos ordinas

New Yorke gyvenantis mūsų tautietis, žymus filmininkas Jonas Mekas apdovanotas Prancūzijos Respublikos kultūros ir ryšių ministerijos Dailės ir literatūros valdžia medaliu — „Officier de L'Ordre des Arts et des Lettres“. Ta proga J. Mekui atsiųstame šios šalies kultūros ir ryšių ministro Catherine Tosca sveikinime rašoma, kad tai vienas iš keturių aukščiausių šios ministerijos apdovanojimų, kuriais pagerbiami labiausiai pasižymėję meno ir literatūros kūrėjai, daug prisidėję prie Prancūzijos ir visos pasaulio kultūros praturtinimo.

Tai jau antras aukštas Prancūzijos apdovanojimas J. Mekui. Pirmasis, kito laipsnio ordinas — „Chevalier de L'Ordre des Arts et Lettres“ — J. Mekui buvo įteiktas 1992 metais. O ne taip seniai — 1997 m. balandžio 28 d. — Paryžiuje J. Mekui iškilmingai buvo įteiktas žymiojo italų filmininko Pier Paolo Pasolini tarptautinis prizas.

J. Mekas daug kuo susijęs su Prancūzija. Savo didžiausio kūrybinio intensyvumo laikotarpiu kurį laiką jis gyveno Paryžiuje, Jeu de Paume muziejuje rengė retrospektyvines avangardinio kino apžvalgas. Tas pats muziejus prancūzų kalba išleido knygą apie J. Meką ir jo literatūrinę bei kino meno veiklą. Paryžiuje taip pat buvo išleista New York'ėjusio *Movie Journal* prancūziška laida *Cinejournal*, kuriame būdavo nuolatine J. Meko skiltis.

Šeštajame dešimtmetyje ne

vieną mėnesį J. Mekas praleido gražiam, vaizdingame Pietų Prancūzijos miestelyje Cassis. 1966 m. čia jis padarė vieną iš nuostabiausių savo trumpųjų filmų „Cassis“. „Tai Cassis uosto portretas. Suerat ir Churchill čia atvykdavo tapyti. Vienos dienos filmavimas — padrikai — prieš pat švintant ir iki saulėlydžio“, — taip apie šį savo filmą yra pasakęs J. Mekas.

Čia, Pietų Prancūzijoje, J. Mekas taip pat filmavo „Living Theatre“ lauke, gamtoje ruoštus vaidinimus, iš kurių fragmentų vėliau sumontavo kitą svarbų savo filmą „Psiminimai apie Frankensteiną“.

Paryžiuje, „Agnus B“ galerijoje pirmą kartą plačiau buvo rodomi J. Meko paveiksai — fotogramos, padarytos iš jo filmų kadru, kuriuos pats autorius vadina „sustabdytomis akimirkomis“.

J. Meko kino menas labai populiarus Prancūzijoje. Jo filmų, kitų programų premjeros neretai vyksta Paryžiuje. Prieš metus vienoje Paryžiaus meno galerijoje pirmą kartą buvo rodomi naujojo filmo „Šiapus Rojaus“ fragmentai apie tragišką žuvusio JAV prezidento Kennedy vaikus ir žmoną Jackie Kennedy.

Dabar Paryžiaus Modernaus meno muziejuje — Musée d'Art Moderne la Ville de Paris — rodomas (iki spalio 29 d.) pats naujasis J. Meko filmas „Autobiografija žmogaus, kuris nešė praeitį savo akyse“. Tai autobiografinis filmas. Pats J. Mekas sakė, kad šioje jo juostoje yra trys komponentai. Pirmiausiai —

Tegul lietuvių sielose nenutilsta daina

Lionginas Abarius — gimė 1929 m. Manuliškių kaime, Zarasų apskrityje. Yra baigęs J. Tallat-Kelpšos aukštesniąją muzikos mokyklą ir Lietuvos muzikos akademiją, kurioje nuo 1992 m. profesoriauja. Jis yra dirigavęs visoms Lietuvos dainų šventėms, tarp jų — Pasaulio lietuvių dainų šventei 1994 m. Yra sukūręs nemažai kūrinių religinėmis temomis: „Himnai ir motetai“ (1993 m.), himnai ir mišios „Iš tavo rankos, Dieve“ (1997 m.), „Kristaus Lietuva“ (1998 m.). Jo dainos ir muzikinės kompozicijos skambėjo ir tebeskamba per Lietuvos radiją ir televiziją, jas atlieka chorai ir atskiri atlikėjai. Yra įkūręs ir pirmininkauja J. Naujajio religinių chorų konkursams.

Komp. Lionginas Abarius.

Rugsėjo viduryje L. Abarius buvo atvykęs į Detroitą aplankyti savo gimines Amerikoje. Su juo turėjo progos pasikalbėti Detroito „Lietuviškų

tai jis pats ir jo kino kamera „Bolex“ — svarbiausias jo matytų vaizdų fiksuotojas nuo pat 1950 metų. Nuo 1987 m. J. Mekas pradėjo naudoti ir video kamerą. Per tuos visus metus jis užfiksavo, įamžinęs 500 savo gyvenimo valandų. Antrasis naujojo filmo komponentas — jo dienoraščiai, šikiai, atspindintys minėto kūrybinio periodo intensyvumą, ypač šeštajame dešimtmetyje. Paminėdamas trečiąjį filmo komponentą J. Mekas pabrėžė, kad filmo dalį, kurią galima pavadinti kino koliažu, panaudojant jo mokinių, trijų vaizdų kino pradininko, taip pat JAV gyvenančio lietuvių Juliaus Ziz juostas. O visą šį filmą J. Mekas apibūdino kaip vaizduojantį 20 amžiaus šlovę, vergus ir siaubus.

Algimantas A. Naujokaitis

melodijų“ radijo valandėlės stėgėjas ir vienas vedėjų Algis Zaprackas.

— Giesmių šventė „Kristui gieda Lietuva“ įvyko liepos 2 d. Lietuvoje. Kokia proga ji buvo surengta ir kaip pavyko?

— Bažnyčios chorams labai pakenkė sovietinės okupacijos metai: buvo draudžiama ne tik groti vargonais, bet ir giedoti bažnyčiose. Kai kurie vargonininkai net buvo išvežti į Sibirą, o už giedojimą bažnyčios choruose žmonės buvo atleidžiami iš darbo. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, atgijo ir šių chorų veikla. Tuo metu man teko vadovauti Muzikos akademijos Choro dainų katedrai. Aš įsteigiau Bažnyčios chorų vadovų discipliną. Ją baigė, chorvedžiai ėmėsi vadovauti bažnyčios chorams, kurių veikla atgijo ne tik Vilniuje, bet ir rajonuose, netgi bažnytkaimiuose. Kadangi 1945–1948 m. pats esu vargoninkavęs Zarasų apskrityje, Avilių bažnyčioje, man kilo mintis, kurią išsakyti kolegoms — reikia surengti giesmių šventę. Lietuvoje buvo ir yra įvairiausių švenčių, bet tokios dvasingos nebuvo net ir prieš karą. Ir tada mes, iniciatyvinė grupė — Leonas Pranulis, vargonininkas Bernardas Vasiliauskas ir kiti — kreipėmės į Lietuvos Vyskupų konferenciją su prašymu surengti 2000-ųjų liepos 2 d. giesmių šventę „Kristui gieda Lietuva“.

Buvo paskirti visų septynių vyskupijų muzikos atstovai, komisija parinko repertuarą. Dvejus metus visi ruošėsi šiai šventei. Mes labai džiaugiamės, kad visų chorų negalėjome net priimti, nes Kalnų parke, Trijų Kryžių kalno papėdėje Vilniuje, estrada nėra tokia didelė. Bet dalyvių buvo daugiau negu 5,000. Labai džiaugiuosi, kad visi chorai labai gerai pasiruošė ir mes, teturėję tik vieną repeticiją iš ryto, vakare jau pasirodėme šventėje.

Labai iškilminga buvo šios šventės pradžia — Vilniaus arkikatedroje bazilikoje Giesmių šventės globėjas ir pirmininkas vyskupas Juozas Preikšas įteikė regalias dirigentams. Tada mes, vyskupų ir kunigų vedami, palydimi orkestro, žygiavome į Kalnų parką. Šventė prasidėjo iškilmingomis mišiomis, kurias atnašavo vyskupas J. Preikšas bei kiti Lietuvos vyskupai, kunigai.

Sunku apsaityti tyrojusią nuotaiką — tai buvo nepaprasta šventė. Publikos prisirinko labai daug. Mes visi, šia šventę ruošusieji, tikimės, kad ji taps tradicine, tik dar nenusprendėme, kas kiek metų ją organizuoti. Šių metų šventė buvo skirta Kristaus 2000-ųjų metų jubiliejui ir kartu padėka Dievui už Lietuvos nepriklausomybę.

— Kompozitoriau, kuo dar užsiimate Lietuvoje šiuo metu?

— Turiu paskaitų muzikos akademijoje. Man labai malonu jaunimui skaityti paskaitas, su juo bendrauti. Nors jau esu pensijinio amžiaus, bet galvoju, jog kažką jiems galiu duoti. Yra labai gražaus, dorovingo jaunimo tarp mūsų būsimų chorvedžių. Na, o šiaip rūpinuosi religinės muzikos reikalais. Rengiu religinės muzikos konkursus, pavadintus Juozo Naujajio vardu. Čia kompozitoriai atneša naujai sukurtas giesmes ir mišias.

Rimas VisGirda. „Indai“.

Grožis, klasta ir nuodai

Rimo VisGirdos keramika pasižymi unikalios formos ir keistų piešinių sinteze. Jo darbai nėra tradiciniai taikomųjų dailės dirbiniai ir reiškiasi ne vien vazų, lėkščių ar kitų tradicinių indų pavidalu. Rimas kartu ir skulptorius, originalių plastinių išraiškų kūrėjas. Jo puodynės virsta žmogaus portretais, jo plokštėse atsiranda skaidrių spalvų piešiniai. Piešinių siužetai nusmailinti aštriais kampais, kandūs savo prasmėmis. Rimas nėra joks grožio salono dekoratorius, užsivertęs gėlių

puokščių bei pavasario paukščių emblemomis. Savo darbais jis reiškiasi kaip negailestingas visuomenės ydų bei išsigimimų kritikas.

Pasirinkęs kone juokdario rolę, dailininkas vąvoja šonus pasipūtusiems, tuščiaiduriams ponams, įvairaus plauko visuomeninėms atplaisoms. Vis dėlto ant jo keramikos darbų išpiešti „komiksai“, rodos, nieko asmeniškai neužgauna, tačiau savo žodį tariasi tiesiai ir atvirai. Personifikuotos ydos įgyja ne vien sukurtų katūrintų žmogaus figūrų,

Rimas VisGirda. „Pokalbis“. Keramikos, medis.

— Kaip vertinate Lietuvos muziką po 10 metų nepriklausomybės — ar į gerą pusę krypta, ar daugiau kopijuojama vakarietiška?

— Drįsčiau pasakyti, kad ir okupacijos metais mūsų kompozitoriai kurdavo gerą muziką. Žinoma, kur būdavo žodžiai, tai poetai ieškodavo neutralaus teksto, tačiau instrumentinė muzika nenukentėjo. O dabar yra įvairiausių kompozitorių: vieni kuria labai ekstravagantišią muziką tik siauram ratui, kiti kuria muziką ne sau, o žmonėms. Aš galvoju, kad reikia kurti šių dienų žmogui, kad muzika jį jaudintų ir būtų jam artima. Šiuo metu nemačiau Lietuvoje pasikeitimo. Tik tiek, kad yra laisvė: kiekvienas autorius gali laisvai kurti. Džiaugiuosi, kad mūsų muzikai sukūrė daug gražių religinių kūrinių, kas buvo anksčiau uždrausta. Pvz., mano mišios sovietmečiu buvo pasirašytos slapyvardžiu. J. Naujajio 100-mečio mišias slapta giedojų choras Rokiškyje, bet mano pavardė neregistruota.

— Kaip vertinate išsvilusių pastangas išlaikyti ne tik lietuvių, bet ir kūrybinę ugnelę? Sakysim,

Detroito ateinančią savaitę muzikas Stasys Slizys nės savo 20 metų vadovavimo chorui Šv. Antano parapijoje?

— Labai vertinu ne tik St. Slizio, bet ir kitų veiklą. Džiaugiuosi, kad D. Viskontienė, R. Klirienė, F. Strolia aktyviai darbuojasi. Džiaugiuosi, kad ir mano keturius buvusios studentės, sukūrusios čia šeimą, gražiai vadovauja chorams Amerikoje. Nuosirdžiai džiaugiuosi, kad mūsų lietuvių ryšiai tapo tampa. Muzikos akademijoje studentams duodu diriguoti Amerikos kompozitorių bei Jono Govėdo kūrinių. Giesmių šventėje skambėjo F. Strolis dvi giesmės „Davei mums duonos kasdieninės“ ir jo tėvelio atminimui skirtą „Parveski, Viešpatie“. Teigiamai vertinu tai, kad čia gyvuoją nemažai chorų — ir vaikučių, ir suaugusių. Linkiu, kad daina niekada nenutiltų lietuvių sielose. Artėja 2002-ųjų Dainų šventė. Tikiu, kad ne vienas choras atvyks į Lietuvą.

— Dėkoju už pasikalbėjimą, linkiu dieviškos palaimos ir sėkmės, viešint Amerikoje bei Kanadoje. Spaudai paruošė Rita Lapšienė

bet, pavyzdžiui, ir šunų pavidalus, nors žmonių portretai autoriui labiau domina. Štai išspūsciusi dama graso ilgais plešriais nagais, o kitame paveiksle, kaip gaidžiai, vienas prieš kitą stovi du nedraugiškai nusiteikę ponai. Šunys visada išsišiepę urzgia, piktai rodydami savo aštrių dantų eiles. Panašių epizodų yra ir daugiau.

Tačiau ne viskas taip žiauru Rimo kuryboje. „Komiksai“ juk ir prajuokina: įsimylėjusių porėlės slapta siekia pasibūčiuoti, vyro povyza nepaprastai ištempta į aukštį, tarsi jo galva būtų kiaušinio formos. Moterų lūpos visada skaisčiai raudonos, neproporcingai didelės. Veidai nutapyti kubistiškai — nosys ir smakrai labiau panašūs į trikampių ar stačiakampių.

Rimas VisGirda nėra užsidaręs savo studijos kambarėlyje. Jis eina su gyvenimu, tą gyvenimą stebi ir apie jį kalba. Taip, kalba. Savo darbams jis kuria titrus, kurie paryškina jų simbolinę prasmę. Pacituosiu Ričardo Bublė, aprašiusio Rimo VisGirdos parodą, vykusią „Arkos“ galerijoje, Vilniuje, žodžius apie darbą, pavadintą „Keistas dalykas“. Bublė rašo: „Keistas dalykas — tai kartu ir vyrai, ir moteris, ir musmirė“. Moters figurą žymi balta (kojų) ir geltona (suknelės) spalvos, o viršuje ji užbaigiama aštrių kaklo ir galvos silueta. Moters suknelė — musmirės kepurė, musmirės kotas — vyro veidas. Akcentuotos moters kūno dalys — ilgi smailūs pirštai, ypač blakstienos, kojos ir aukšti batelių kulnai — viskas liudija apie moters ir musmirės giminytės ryšį. Tai kartu ir grožis, ir klasta, ir nuodai. O žmogaus veidas paraudęs...“ (Lietuvos rytas, 1993 rugpj. 13 d.).

Algimantas Kezys

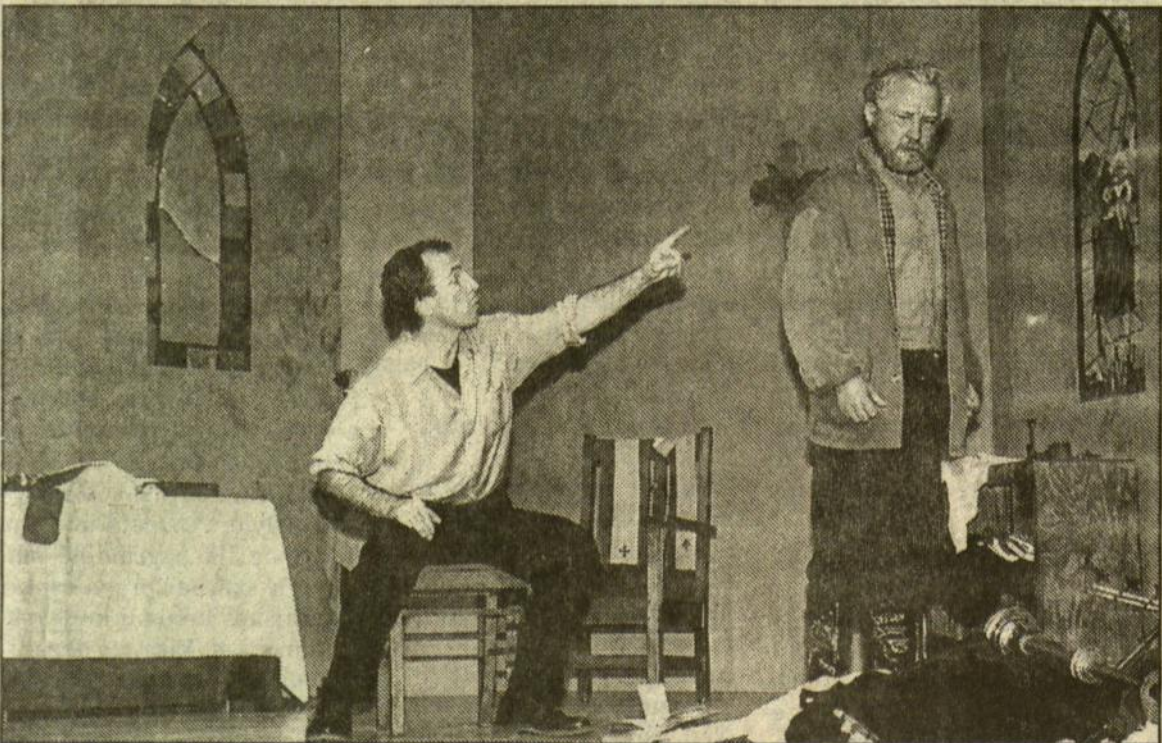
IVERTINTI GRAFIKAI

Karaliaučiuje vykusioje VI tarptautinėje Baltijos jūros šalių grafikos meno parodoje gerai pasirodė ir lietuviai.

Tarptautinėje vertinimo komisijoje Lietuvai atstovavo grafikė Nijolė Šaltenytė, dirbusi kartu su vertintojais iš Rusijos, Danijos, Latvijos, Suomijos, Švedijos ir Estijos.

Lietuvos grafikui Redui Dirziui skirta viena iš trijų lygiavertių pirmųjų premijų. Parodos diplomu apdovanotas lietuvis grafikas Kęstutis Vasiliūnas. Pirmą kartą diplomais apdovanoti ir valstybinių kolekcijų kuratoriai. Diplomą už vieną geriausių kolekcijų pelnė lietuvių kolekcijos kūratorė Saulė Mazeikaite.

(Elta)

Scena iš Antano Škėmos dramos „Zvaidė“. Atlieka Los Angeles Dramos sambūris. Iš kairės: Aleksas Mickus — Kostas, Amandas Ragauskas — Adomas; režisierius — Algimantas Zemaitaitis. Los Angeles Dramos sambūris dalyvavo JAV LB Kultūros tarybos ruošiamame Teatro festivalyje š.m. lapkričio mėn. pradžioje Čikagoje.

Leidiniai

Žmogus parašė knygą

Viena gražų šių metų sekmadienį po pamaldų, Philadelphia Šv. Andriejaus lietuvių parapijos bažnyčios salėje įvyko išėivijos rašytojo, publicisto, Vytauto Volerto kūrybinė popietė. Susirinkusiems rašytojo artimiesiems, bičiuliams, pažįstamiems ir kitiems parapijiečiams, rašytojo kūrybos gerbėjams, buvo pristatytas Vytauto Volerto pasakojimų ir novelių rinkinys *Meilė žolei* (rinkinį redagavo Silvestras Drabavičius, iliustravo Gediminas Pempė, 800 egzempliorių tiražu išleido fondo „Laisvė Lietuvos filialas“).

Ižangos žodį susirinkusiems tarė rašytojo bičiulis Bronius Krokys (jis organizavo ir vedė popietę). Vytauto Volerto kūrybos apžvalgą ir atsiliepimus apie naująjį novelių rinkinį, parašytus rašytojo kolegos Pauliaus Jurkaus (negalėjusio dalyvauti popietėje), perskaitė Aldona Page. Vieną kūrinių iš naujojo rinkinio — pasakojimą „Ramūnėlių arbata“ — rašikiai ir įtikinančiai perteikė Dalia Jakienė.

Rašytojas padėkojo visiems: ir skaitytojams, ir organizatoriui, ir visiems susirinkusiems, — už dėmesį jo kūrybai, jo asmeniui, už plovimus, už dalyvavimą. Popietę baigė visi atsistoję, dainuodami pirmąjį Maironio „Lietuva brangi“ posmą.

Grazi buvo popietė, ką ir besakyti. Širdyje buvo šilta, miela ir jauku — kaip visada, valandėlei atitrukus nuo pilkos kasdienybės ir prisilietus Kūrybos.

Byvo šilta, miela ir jauku, — su tuo jausmu krutėnėje, dar kartą išgyvendama gyvus atmintyje popietės momentus, riedėdama plačia magistrale namo. „Žmogus parašė knygą, — galvojau, žiūrėdama į priešais mane bėgančią kelio juostą. — Parašė knygą — padarė tokį didžiulį darbą. Sukūrė pasakojimus ir noveles — iš kasdienos, iš tokių pat, atrodytų, niekuo nesiskiriančių dienų ir situacijų, kurias kiekvienas mūsų išgyvename; sukūrė meną — iš esmės, iš nieko. Sėdėjo, rašė, mintijo, taisė — tikriausiai per dienas, vakarus, o gal ir — per savaitgalius, naktis. Spėju, be užmokesčio, be kontrakto, vedamas vien savo vidinio postūmio kurti.

Kiekvienas mūsų turim savo vidaus pasaulį, kuriame gyvena supratimas apie mūsų pačius, apie kitus, gyvenimą; pasaulį, kuriame laikosi mūsų vizijos, norai ir svajonės, — galvojau, žiūrėdama į pamazų nuo horizonto artėjančius didingus Philadelphia dangoraižių siluetus. Tačiau toli gražu ne kiekvienam, o labai labai retam mūsų, duotas sugebėjimas tą savo vidinį pasaulį išreikšti žodžiais, garsais, piešiniu ar spalva. Retam iš mūsų duota — būti menininku.

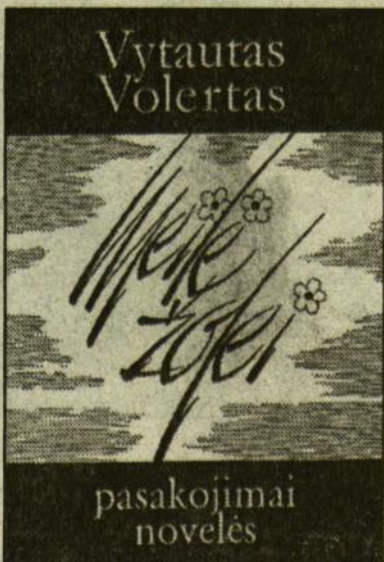
Sugebėjimas kurti — tai didžiulė, unikali visatos Kūrėjo dovana žmogui (kartu — ir didžiulė pareiga bei atsakomybė), — mintijau, žvelgdama į priešais mane plačiai atsi-
veriančią pramoninio Philadelphia miesto panoramą. Štai turime tarp mūsų vieną tokį apdovanotą žmogų — Vytautą. Surengėme popietę, pagerbėme jį ir jo talentą — savųjų ratelėje. Gražu. Bet ar

tik tiek — už tą talentą? Už naują lietuvišką knygą — popietę, savųjų ratelį, — tik tiek?”

Tada man ir kilo mintis pakalbėti apie mūsų rašytojo naująjį rinkinį *Meilė žolei*, pla-
tesniam skaitytojų ratui — visai išėivijai — per *Draugo* puslapius.

Rinkinį *Meilė žolei* sudaro 29 kūrinių: 26 apsakymai (ar pasakojimai; 4-10 puslapių apimties) ir trys novelės (15-26 puslapių ilgumo). Savo pavadinimą rinkinys gavo nuo to paties pavadinimo apsakymo, įeinančio į rinkinį ir, matyt, geriausiai atspindinčio knygos turinį.

Apsakymas „Meilė žolei“ — trumpas, vos trijų puslapių kūrėnėlis, vienas trumpiausių rinkinyje. Kūrinio herojus Stepas Zenkus, kuriam, rašytojo žodžiais, „jau susikrovė aukšta kupeta metų“, žiūri į studijų metų nuotrauką, kuri jam primena tų metų atradimus ir išgyvenimus. Zenkaus atmin-
tyje, kaip gyvas, iš praeities iškyla gandrųlėdis, su gandrųkiais ir — jauniklių plėšoma, jų niekaip nepasidalinama varlė... Herojaus širdyje atgyja skaudus gailescio jausmas tai vargšei nekaltai varlei, ir kartu kyla mintys apie pasaulį: „Tobula blogybė, visiškas pasibaisėjimas. Visi — visus, visi — visus... Tik žolė be kaltės, pasišventusi gro-
žiu, vienintelė pasaulyje, kuri nieko nenaikina,“ — prieina išvados Zenkus.

Šis apsakymas daugeliu at-
žvilgiu būdingas rinkiniui. Jame, kaip ir kituose apsakymuose, nėra daug veiksmo — nėra nuoseklios įvykių gran-
dinės. Užuot atpasakojęs, kas, kada, po ko ir kaip įvyko, rašytojas pirmiausia kelias žodžiais nusako apsakymo herojaus Zenkaus vidinę būseną, jo norą „leisti ekskursi-
jon“ į praeitį, „i dešimtmečių gilumas“. Žodis po žodio, skaitytojai ryškėja, kas yra Zenkus. Toliau nusikeliama į praeitį — piešiamas epizodas: jaunuolis Zenkus sode, prie vyšnių, vėliau — stebintis čia pat, už sodo, esančiame gandrųlėdyje besirūpinančius jaunikliais gandrų. Skaityto-
jas kartu su Zenkumi grožisi tais dideliais baltais paukščiais (rami, gera įvykių tekme), kol (kontrastas) neįvyksta trage-
dija — gandrų snapuose ne-
žūsta varlė. Tas netikėtas, at-
rodytų, įvykis sukrečia apsa-
kymo herojų ir privertia jį su-
simąstyti apie gyvenimą, pa-
saulį ir jame egzistuojančią tvarką, kuriai visi, norėdami ar nenorėdami, turi paklusti. Įvykis privertia Zenkų per-
mąstyti ir savo paties elgesį,

B. Volertienė ir rašyt. V. Volertas.

pripažinti, kad ir jis nusizengė prieš gamtą („ir meškeriodavo, ir mindžiodavo karkvabalius, ir... nepagalvodavo...“).

Herojus nenorėtų matyti blogio, nekaltų padarų žūties, bet kartu supranta, ir pateisi-
na, tokia tvarka, nes toks yra gyvenimo dėsnis, kitaip negali-
ma: nežudydami vienas kito, gyvi padarai, taip pat ir žmonės, negalėtų gyventi... Tokių jautrių apmąstymų pasekmė yra netikėtai kilusi herojaus pagarba ir — meilė tai „vienintelei nekaltai — žolei“...

Skaitytojas, vedamas jau-
trios rašytojo plunksnos, eina pasukui herojų ir išgyvena tuos pačius jausmus, padaro tuos pačius atradimus. Kaip hero-
jaus, taip ir skaitytojo širdis, prisipildo pagarbos, meilės viskam, kas gyva, ir — su-
švelnėja...

Į apsakymą „Meilė žolei“ yra panašus ir kitas rinkinio ap-
sakymas, „Šaltinėlis“. Jame — tik kitais žodžiais, per kitus veikėjus, bet su tuo pačiu švelniu liūdėsiu ir tragiška gaidėle bei meile, kalbama apie gamtą, jos gyvyis ir negy-
vus tvarinius, egzistuojančius po šia saule.

Ir vis tik didžioji dauguma rinkinio *Meilė žolei* kūrinių yra ne apie gamtą ir žmogų, bet apie patį žmogų, apie indi-
vidą, jo sudėtingą vidaus pa-
saulį su aplinkiniams nema-
tomomis, nusistovėjusiomis, abejotomis ir neabejotinomis vertybėmis.

Daugumos tokių kūrinių he-
rojai yra iš pažiūros geri, mo-
kantys gyventi, save gerbian-
tys ir kaimynų gerbiama-
i žmonės. Pavyzdžiui, „Ab-
strakcijos“ Ambrasas savo kai-
mynams atrodo ne tik geras žmogus, jis — ir visų galų

meistras, ir nesavanaudis pa-
galbininkas, ir įdomus paš-
nekovas moralės temomis. Ne-
tikėta žinia, kad Ambrasas, tiek kalbėjęs apie dorą ir tei-
singumą pasaulyje, pats, palikęs žmoną, išdumė su kita moteriške, suglumina ne įtarti to negalėjusius kaimynus ir — skaitytojo. Kyla abejonės, ar tai, kas gyvenime atrodo gera (juk Ambrasas — geras žmogus), visada yra gera (ar tikrai jis — geras).

Skaitytą novelę „Išpažintis“, skaitytojai pamazų išryškėja, kad kūrinio herojus, jau pagy-
venęs žmogus, visą savo gyve-
ninimą gyveno „protingai“, t.y. su išsiskaičiavimu. Iš išsiskaičiavimo ir vedė („masalu kabara-
vo mergaitės tėvų akis“). Da-
bar, sušlubavęs sveikatai ir, matyt, širdies kampelyje kir-
bant sąžinę, herojus prieina išpažinties. Žodžiai, pasakoti išpažinties metu, rodo, jog jis supranta ir lyg gailisi gyvenęs taip, kaip gyvenęs. Tačiau, skaitytojo nuostabai, ir po iš-
pažinties herojaus gyvenime niekas nepasikeičia: jo meilė („meilė“) ir pagarba („pagar-
ba“) žmonai, kaip buvo, taip ir tebėra tiesiogiai proporcingos nuo jai priklausancio turto

dydžio...

Įdomus apsakymas „Pasi-
kalbėjimas“ apie savimylą moterį, kuri, akiai klausyda-
ma motinos, vedama savo ego-
izmo, sugriovė savo gyvenimą (vyras išėjo, sūnus retai apsi-
lanko, ji — likusi vienų viena, nors bando įteigti sau esanti laiminga). Moteris kalbasi su savo sąžine — girdi sąžinės priekaištus ir pati į juos atsa-
ko. Ji pateisina ir — išteisina save; atrodo, net nesupranta, kiek blogio sau ir kitiems yra padariusi. Už savo nesėkmingą gyvenimą kaltina pasaulį ir kitus, tik ne save. Skaitytojui darosi aišku, kas yra kaltas...

Sąžinės, arba nuodėmės, tema gvildinama — ar tik pa-
liečiama — ir apsakymuose „Profesijos, pirma ir pasku-
tinė“ (apie liežuvalimą), „Ju-
dieji serbentai“, „Ričkaus žva-
kės“ (apie nesantuokinę ne-
ištikimybę) ir kituose. Ra-
šytojas vaizdingai, nebanaliai kalba apie neteisėtą meilę: „Svetimotieriamas yra sun-
kiausias ir labiausiai sunar-
pliotos Konstitucijos straips-
nis. Ar galima bitę prie vieno ziedo prišiti?“, — visi žino: meilė yra švelniausia iš visų nuodėmių. „Ar žmogus, prieš kurį puikuojasi skanėstų lėkš-
tė, stumia ją šalin ir prašosi pietų elgetyne? Tokių atsi-
kimų negirdėti...“ Beje, apsa-
kymų autoriui savo nusi-
dėjusių personažų neteisina, bet jų ir nesmerkia, tik parodo juos, kaip pasimetusių, su savo sąžine visiškos taikos nesurandančius žmones.

Ar tik ne rimčiausia žmė-
gaus nuodėmė, kaip gali spėti skaitytojas iš V. Volerto apsa-
kymų, yra prieraša prie turto, prie daiktų — ir atšalimas žmonėms. Apsakyme „Geri daiktai“ išryškėja visiška Ta-
do Stuko, kūrinio herojaus, žmoniška nejautra, kai, mirus motinai (ji guli čia pat, kam-
baryje), Tadas, vyras gražia eilute, tvarkingais plaukais ir lakuotais nagais, be jokio sąžinės krustelėjimo išsina — palieka mirusią motiną palai-
doti kitiems.

Kad ir kokios būtų apsa-
kymų ir novelių veikėjų nuodėmės, rašytojas jų detaliai nenagrinėja, pirštu prikišamai į jas nerodo ir moralų nei veikėjams, nei skaitytojui ne-
skaito. Autoriaus pozicija kita: jis tik išdėsto faktus, subtiliai išryškina detales, perteikia savo „padorių nuodėmingųjų“ mintis, ir pats mandagiai pa-
sitraukia į šoną, palikdamas skaitytoją patį susiorientuoti — tarp eilučių išskaityti, — kas yra kas.

Ypatinga šiluma dvelkia ap-
sakymai šeimos gyvenimo temomis („Burokėlių kraujas“, „Mudu abudu“ ir kiti). Ra-
šytojas nevengia parodyti su-
tuoktinių tarpusavio priešta-
ravimų, nuomonių skirtumų, neišvengiamai vedančių į ne-
sutarimus ir konfliktus šei-
moje. Momentinės nuotaikos apimti, apsakymų herojai ir pasibara, ir šiurkščiais zo-

Praeities ir dabarties pynės

Per trejus metus — trys knygos: du apsakymų rinki-
niai — *Devintasis ratas*, *Rūs-
ties epizodai* bei romanas *Da-
masko rauda*. Tokį kūrybinį derlių subrandino Romualdas Jurelionis, rišdamas pėdus ne-
priklausomybės metais, nes sovietmečiu jo pasėti grūdai nedėrėjo.

2000-aisiais metais išėjęs apsakymų rinkinys *Rūs-
ties epizodai* tęsia ankstesnių kny-
gų tematiką. Visi *Rūs-
ties epi-
zodų* apsakymai vienaip ar ki-
taip susiję su pokario metų tremtimis ar rezistencija. Bu-
damas *Tremtinio* redaktoriu-
mi, R. Jurelionis savo kasdie-
niniame darbe susiduria su žmonėmis, kovojusiais miš-
kuose ar kentusiais sibiru pra-
garą. Todėl nenuostabu, kad savo plunksną pasuko į mūsų su enkavedistais bei stribais ar tremties išgyvenimų barus. Beje, ne vieno apsakymo veiks-
mas atkeliauja į mūsų šian-
dieną. Autorius rūstųjų metų aidus girdi ir mūsų dienomis.

Beveik visų apsakymų veiksmas supina dabartį su praetimi. Alegorinis „Pa-
minklas“ (beje, sukeliantis V. Kudirkos „Lietuvos tilto atsi-
minimų“ sąsajas) žvelgia į da-
bartį, mato jos sudėtingumą ir prietaravimus, valdininkų, permirkusių sovietine masty-
si, dviveidiškumą, stebisi naujųjų panelių cinizmu ir džiaugiasi vaikų padėtomis prie paminklo gėlytėmis.

Žmogus, trėmęs žmones, šiandien atsiklaupia prieš tremtį („Skatikinis“) ir pri-
pažįsta savo kaltę. Senelis („Ginčai“, pats patyręs okupa-
cijos smurtą, skaito tremties atsiminimų knygas, o jo vai-
kačiui ta praeitis svetima, nesuprantama. Reikėjo stiprių susupratinimų (senelio infarktas), kad galėtų ištarti: „... argi būtume žinoję, kad mudu — ne tik senelis ir anukas. Kad mudu — broliai“.

Ir dar vienas charakteringas *Rūs-
ties epizodų* apsakymų bruožas. Autorius tiria ne tik praeities ir dabarties santykį, bet skverbiasi dar giliau — ieško atsakymų į amžinuosius klausimus. Dailininko ir bu-
vusio čekisto („Vytauto prie-
saika“) konfliktas. Tai ne dve-

džiais apsišėičia, ir burokė-
liais apsimėto. Tačiau, emoci-
joms atslūgus, abu lieka prie-
vienos minties: gyventi šei-
moje, auginti vaikus, tegul ir vargą vargti, yra prasminga. Ir didelė, jei ne didžiausia laimė yra eiti per gyvenimą, dalinantis viskuo: ir džiaugs-
mu, ir skausmu, ir vargais — perpus.

Rinkinyje yra apsakymų ir apie pirmąją meilę — pirmuosius lūkesčius, atradimus, nu-
sivylimus („Bičiuliai“), ir apie jaunystės polėkius — ir ziau-
rią gyvenimo tikrovę („Vėdai ant veido“). Tragiškomis gai-
domis skamba apsakymai apie pokarį („Berželis“, „Patiki-
mas“). Taupiais, atrodo, to-
kiomis paprastais žodžiais ra-
šytojas kalba apie begalinį tė-
vo, netekusio sūnaus, skaus-
mą.

Daug daug temų apima Vy-
tauto Volerto apsakymai ir novelės. Tai ir vienvėdis, ir šeima, meilė ir draugystė, pra-
regėjimai ir praradimai, džiaugsmas ir skausmas, jau-
nystė ir senatvė, šviri sąžinė ir nuodėmė. Visus kūrinius — ir tuos apie „gerus“ gyvenimo reiškinius, ir tuos apie vadi-
namuosius „blogus“, — jungia

Romualdas Jurelionis

RŪSTIES EPIZODAI

jų kartų, ne tėvo ir sūnaus, bet dviejų požiūrių į teisin-
gumą ir melą konfliktas. Auto-
rius kiekviename apsakyme kelia bendražmogiškas proble-
mas ir klausia: kodėl? Kodėl stribio („Spinta“), troškio vi-
sus buožes išnaikinti, pabudu-
si sąžinė verčia gelbėti ir par-
tizanus, ir kuniga? Kodėl jau-
nuoli („Skatikinis“), susigun-
džiusį pašto ženklų kolekcija, vėliau kankina nemiga? („Edė ir edė, graužė ir graužė. Ir vis naktimis... naktimis“). Ir po penkiasdešimties metų jis ryž-
tasi savo kaltę pripažinti ir pirkti. O kodėl žurnalistas naujųjų panelių cinizmu ir džiaugiasi vaikų padėtomis prie paminklo gėlytėmis.

Žmogus, trėmęs žmones, šiandien atsiklaupia prieš tremtį („Skatikinis“) ir pri-
pažįsta savo kaltę. Senelis („Ginčai“, pats patyręs okupa-
cijos smurtą, skaito tremties atsiminimų knygas, o jo vai-
kačiui ta praeitis svetima, nesuprantama. Reikėjo stiprių susupratinimų (senelio infarktas), kad galėtų ištarti: „... argi būtume žinoję, kad mudu — ne tik senelis ir anukas. Kad mudu — broliai“.

Antroji knygos dalis *Rūs-
ties epizodai* — tai biografiniai apsakymai, savo žanru labai pri-
menantys populiariusios bio-
grafinius romanus. Pasinau-
dodamas archyvine medžiaga bei istorikų straipsniais, amzi-
ninkų atsiminimais, autorius laisvai interpretuoja istorinius faktus bei įvykius, menine kalba atkurdamas reikšmin-
gus ginkluotojo pasipriešinimo

ta pati pasakojimo nuotaika. Bet kuriuo atveju ji giedra, šviesi ir gera, nes toks — ty-
ras ir šviesus, įkvepiantis ir geras — yra Vytauto pasaulis. Net, jei kai kurie veikėjai ir nėra be nuodėmės, iš esmės, jie — geri žmonės.

„Literatūros kritikai ir žmo-
nės, rašantys apie grožinę lite-
ratūrą, — kaip arti savo ra-
šiniuose jie būna to, ką apie savo kūrybą mano pats rašytojas?“ — prisimenu, kar-
tą paklausiau Vytauto Vole-
to. Ir dabar prisimenu tą ra-
šytojo žvilgsnį, kai jis tylė-
damas ilgai ilgai žiūrėjo į mane. „O jūs manot, jie kada nors — būna arti?“ — paga-
liau atsakė klausimu.

„Niekada, — supratau. — Niekada“.

Taip ir šiandien: nors rašau apie V. Volerto *Meilę žolei*, ne nesitikiu šio straipsnio skaity-
tojams papasakoti apie rink-
inio kūrinius taip, kaip apie juos atsilieptų pats rašytojas. Aš skaičiau *Meilę žolei* — ir pasisėmiau, atsigavau dvasia. Net neabejoju, kad savo atra-
dimus, skaitydami V. Volertą, padarysite ir Jus — ir pasi-
semsite, ir atsigausite.

Dalia Kairiūkštienė

epizodus. Skaitytojas susidu-
ria su jam daugiau ar mažiau žinomais rezistencijos veikė-
jais — Ereliu (Juozu Marku-
liu), Daumantu (Juozu Luk-
ša), Hektoru (Jonu Deksniu), Strėve (Julijonu Butėnu), Gar-
deniu (Jonu Kulikausku), Vy-
tautu (gen. Jonu Žemaičiui) ir kt. Remdamasis faktais ir pa-
sitelkęs vaizduotę, autorius pasakoja, kaip išaiškinama Erelio išdavystė, kaip čekistai sučiupo ir Baltijos pajūrį išlai-
pintą Hektoro vadovaujamą grupę, kaip Gardenis, patekęs į enkavedistų pinkles, įvilioja Daumantą. Ypač įdomūs apsa-
kymai „Simas“ ir „Generolas ir maršalas“ (juos galima va-
dinti diptiku): patekusį į če-
kistų rankas Vytautą, partiza-
nų generolą, Maskvoje tardo SSRS saugumo maršalas L. Berija. Šio tardymo, vykusio 1953 m. birželio 25 d., proto-
kolai iki šiol nepaskelbti, ir autorius pateikia du jo varian-
tus: vienu atveju Berija pasi-
rodo kaip apsuksrus tardytojas, kitu — įniršęs budelis. Reikia tik džiaugtis autoriaus meni-
ne išmone.

*Rūs-
ties epizodų* meninį įtei-
ginumą atspindi ir turtinga, gyva, individualizuota veikėjų kalba. Pakanka palyginti in-
teligento Hektoro leksiką (koeficientas; eventualiai, pre-
ciziškas ir pan.) ir partizano Audronio frazeologiją (kalbi kaip sūnugara, judam vos vos — kaip kirmėlė per kopūstą ir t.t.).

Tokiu būdu *Rūs-
ties epizodai* ir tematikos aktualumu, ir problematikos įvairumu, ir meniniu įtaigumu yra ryškus puslapis mūsų grožinėje lite-
ratūroje.

Romualdas Jurelionis. *Rūs-
ties epizodai*. Apakymai. Lei-
dėjas: Lietuvos politinių kalin-
nių ir tremtinių sąjunga, Lais-
vės al. 39, LT 3000 Kaunas. Viršelio piešinys dail. R. Dich-
nevičiaus; 214 psl., nedidelio formato; Kaunas. 2000 m.

Antanas Paulavičius

LIETUVIŲ POTERIŲ TEKSTAI

Lietuviai žegnojausi „Vardan Dievo Tėvo ir Sūnaus ir Šven-
tosios Dvasios“. Lotyniška for-
mulė yra „In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti“. Žo-
dzio Dievas čia nėra. Iš kur atsirado šitas labai svarbus žodis Lietuviai žegnojo? Žy-
mus lituanistas profesorius Zigmas Zinkevičius savo nau-
jausią darbą skiria šitam klausimui.

Įdomu pabrėžti, kad tą patią formulę randame latvių ir prūsų kalboje. Kaip rašo Zinkevičius, lietuvių poteriuose išliko Mindaugo laikų vertimo iš vokiečių kalbos pėdsakų. Šita išvada patikima.

Be žegnonės, keturi poteriai sudaro šios knygos tyrimo ob-
jektą: Viespaties malda (Tėve mūsų), Angelo pasveikinimas (Sveika, Marija), Tikėjimo iš-
pažinimas (Tikiu Dievą Tėvą) ir Švenciausios Trejybės pa-
garbinimas (Garbė Dievui Tė-
vui).

Nors knyga yra pirmiausia grynai lingvistinio pobūdžio, prof. Zinkevičius labai aiškiai rodo, kaip įvairių epochų lie-
tuvių poterių tekstai atspindi tautos istoriją ir jos dvasinę kultūrą. Kaip sakoma knygos viršelyje: „...poteriai mums yra ne tik pagrindinė malda, bet ir svarbus praeities, krikščioniškos lietuvių kultūros do-
kumentas. Visa tai negali ne-
dominti kiekvieno lietuvio“.

Zigmas Zinkevičius, *Lietu-
vių Poteriai. Kalbos mokslo studija*. Mokslo ir enciklope-
dijų leidybos institutas. Vil-
nius, 2000. 271 psl.

Alfred Bammesberger